

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL ISTORIE**

**PROGRESELE ORAȘULUI ȘI ALE PORTULUI TULCEA
ÎNTRE ANII 1878-1948
REZUMATUL TEZEI**

**Conducător științific,
Prof. univ. dr. Valentin CIORBEA**

**Doctorand,
Sechila Ligia (căs. Dima)**

**Constanța
2014**

CUPRINS

Introducere	7
Capitolul 1. Orașul Tulcea în perioada 1878 – 1918	25
1.1. Evoluția orașului Tulcea din cele mai vechi timpuri până în anul 1878.....	25
1.1.1. Condiții geografico-istorice	25
1.1.2. Situația economică a orașului-port Tulcea până la 1878.....	32
1.2. Orașul Tulcea după reunirea Dobrogei cu România până la sfârșitul Primului Război Mondial	33
1.2.1. Situația administrativă	33
1.2.2. Administrația orașului Tulcea în perioada 1878-1918.....	38
1.2.3. Dinamica populației	43
1.2.4. Aspecte edilitare	45
1.2.5. Dezvoltarea economică a orașului Tulcea.....	47
1.2.5.1. Agricultură.....	47
1.2.5.2. Piscicultură.....	48
1.2.5.3. Industria.....	51
1.2.5.4. Comerțul.....	53
1.2.6. Presa tulceană	56
1.2.7. Învățământul	60
1.2.8. Viața culturală și religioasă	65
1.2.9. Orașul Tulcea în perioada Primului Război Mondial.....	68
Capitolul 2. Progresele orașului Tulcea între anii 1919 – 1939	70
2.1. Orașul Tulcea în perioada 1919 – 1939	70
2.1.1. Organizarea administrativă a orașului în perioada interbelică.....	70
2.1.2. Populația orașului Tulcea între 1919-1939.....	73
2.1.3. Administrația orașului Tulcea în perioada 1919-1939	75
2.1.4. Activitatea partidelor politice, filiala Tulcea, în perioada interbelică	78
2.2. Dezvoltarea economică a orașului Tulcea pe ramuri industriale	86
2.2.1. Piscicultură	86
2.2.2. Comerțul	88
2.2.3. Târguri și bălciuri	88
2.2.4. Instituțiile de credit	90
2.2.5. Agricultură	90
2.2.6. Creșterea animalelor	93
2.2.7. Subramuri meșteșugărești.....	94
2.2.7.1. Subramura textilă	95
2.2.7.2. Subramura pielăriei	96
2.2.7.3. Subramura prelucrării lemnului	98
2.2.7.4. Subramura prelucrării produselor chimice	99
2.2.7.5. Subramura prelucrării ceramicii și a materialelor de construcții	100
2.2.7.6. Subramura prelucrării materiilor prime	100
2.2.7.7. Subramura morărit	100

2.2.7.8. Subramura panificație și paste făinoase	101
2.2.7.9. Apele gazoase	103
2.2.8. Tipografiile	104
2.2.9. Instituții culturale și de învățământ	106
2.2.10. Periodicele școlare	109
2.2.11. Presa	110
Capitolul 3. Orașul Tulcea între anii 1940-1948.....	114
3.1. Administrația orașului Tulcea în perioada 1940-1948.....	114
3.2. Activitatea edilitară a orașului Tulcea după anul 1940.....	128
3.3. Instituții sanitare.....	133
3.4. Situația întreprinderilor industriale înființate, desființate sau naționalizate.....	135
3.5. Tulcea - oraș turistic	139
Capitolul 4. Evoluția portului Tulcea în perioada 1878 – 1939	146
4.1. Regimul de navigație pe Dunăre în perioada 1878-1939	146
4.2. Activitatea Comisiei Europene a Dunării în zona portului Tulcea	150
4.3. Situația portului Tulcea în perioada 1878-1918	155
4.4. Traficul și mișcarea fluvială în portul Tulcea între anii 1919 –1939	173
Capitolul 5. Portul Tulcea în perioada 1940 –1948	204
5.1. Regimul de navigație pe Dunăre după izbucnirea celui de-al doilea Război Mondial	204
5.2. Situația portului Tulcea în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Traficul navelor și pierderile materiale	207
5.3. Situația forței de muncă din portul Tulcea	228
Concluzii	234
Bibliografie selectivă	242
Listă anexe	252

REZUMATUL TEZEI

PROGRESELE ORAȘULUI ȘI ALE PORTULUI TULCEA

ÎNTRE ANII 1878-1948

Cuvinte cheie: oraș, port, Tulcea, război, administrație, populație, învățământ, presă, partide, biserici, economie, industrie, comerț, Dunăre, turism.

Lucrarea se ambiționează asupra unui caz aparent obișnuit și linear: evoluția unui oraș și port, la prima vedere mai puțin atins de istorie și de inovație. Noțiunea de progres poate fi folosită fără prea mult discernământ.

În acest context, Tulcea e un caz chiar special: împrejurările istorice i-au conferit patru momente de cumpănă care o condamnau: urmările războiului ruso-turco-român, desfășurarea și urmările Primului Război Mondial, celui de-al doilea Război Mondial și începutul Socialismului comunist, până la uriașa transformare de după 1947-1948. Tulcea reușește să supraviețuiască, să viețuiască, să se dezvolte și să progreseze, înscriindu-se onest și util în evoluția României moderne și contemporane.

Care sunt factorii care favorizează acest proces? Factorul natural al așezării într-o postură comercial portuară, cu totul deosebită; importanța aproximativ internațională a Tulcei, dacă ne gândim că la doi pași e Sulina, a cărei importanță e cu totul deosebită; pentru fiecare perioadă orașul și portul au avut constante, adică portul de exemplu, nu a avut nevoie de uriașe investiții și transformări cum a fost cazul Constanței.

Puținele intervenții tehnice și de investiții s-au reflectat repede, indiferent cum, cele două caracteristici fundamentale de port și de oraș comercial au rămas și s-au manifestat în mod pozitiv. Tulcea nu era doar centrul unei unități administrative, ci și un oraș și un port cu toate funcțiile sale în acest sens.

Permanența Tulcei a constatat în faptul că a fost un oraș centru comercial de regiune economică și a beneficiat de „veșnicia” câtorva ocupații, dar și de calitățile administrative ale unor personalități care au slujit interesului orașului și portului, uneori până la sacrificiu.

În acest context, elaborarea tezei de față a fost determinată de dorința de a realiza o „monografie” cu privire la orașul-port Tulcea, dar, pe de altă parte, și de a lărgi cunoașterea istoriei Dobrogei de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX cu informații oferite de

documentele de arhivă, mai puțin sau deloc cercetate. Desigur, inexistența unei lucrări referitoare la acest subiect a constituit o motivație puternică.

În domeniul *Istoriei* lucrarea se poate încadra în rândul studiilor de istorie locală. Obiectivul tezei este acela de a contribui la cunoașterea evoluției generale a orașului-port Tulcea și aprofundarea unor aspecte legate de activitatea de trafic. Limitele în care se încadrează această evoluție cuprinde patru evenimente istorice importante: *Războiul de Independență* (1877-1878); *Primul Război Mondial* (1914), *cel de-al doilea Război Mondial* (1939) și *începutul Socialismului comunist*, toate aceste evenimente produc schimbări deosebite în viața, activitatea și dezvoltarea orașului-port Tulcea.

Abordarea temei „*Progresele orașului și ale portului Tulcea între anii 1878-1948*” își propune, din punct de vedere metodologic, să cerceteze, să sistematizeze și să interpreteze documentația accesibilă pentru a reconstitui progresele orașului-port între limitele precizate; analizarea tuturor izvoarelor literare care fac referire la istoricul zonei și a orașului-port Tulcea; analizarea documentelor de arhivă (pe categorii de situații: numărul navelor intrate și ieșite în port, categoriile de mărfuri intrate și ieșite, cantitatea mărfurilor intrate și ieșite pe luni și pe ani, țările de proveniență a mărfurilor, destinația mărfurilor locale, situația muncitorilor din port, problemele de infrastructură a portului și a orașului, dezvoltarea economică, dinamica populației, viața culturală, religioasă, învățământul și presa locală).

Contribuția tezei constă în analiza unor noi aspecte cu privire la situația portului Tulcea, scopul fiind formarea unei imagini de ansamblu, documentată, a ceea ce a însemnat existența portului, care nu au fost explorate de istoricii dobrogeni până acum, precum și reconstituirea traiectului istoric al orașului în perioada 1878-1948.

Sursele documentare pe care ne-am bazat sunt: lucrările cu caracter general, lucrările cu caracter special, periodicele, presa centrală și locală, fondurile arhivistice.

Lucrările cu caracter general sunt importante pentru o înțelegere mai bună a zonei din care face parte portul, pentru conturarea unei imagini, atât la nivel local cât și la nivel național, a ceea ce a însemnat existența orașului Tulcea.

Momentul 1878, concretizat prin Războiul de Independență și a unirii Dobrogei cu Patria-Mamă, a reprezentat un moment important nu numai pentru provincie în sine, cât și pentru locuitorii acesteia, istoriografia românească dedicându-i o serie de studii care, analizează

evoluția acesteia din punct de vedere istoric, geografic, economic și demografic, în aceste lucrări regăsindu-se informații importante cu privire la orașul Tulcea.

Nu puțini au fost cercetătorii care, au manifestat un interes deosebit față de această provincie, îmbogățind astfel, întreaga bibliografie dobrogeană.

Printre lucrările importante pentru Istoria Dobrogei, se numără lucrarea lui Grigore Dănescu¹, publicată în anul 1896, lucrarea reprezintă, după cum spune și titlul, un dicționar geografic, statistic și istoric al județului Tulcea.

Căpitanul M. D. Ionescu² realizează în anul 1904, poate prima monografie a Dobrogei, pentru toți cei interesați în a cunoaște evoluția acestei provincii.

După anii '80 - '90, interesul cercetătorilor pentru această temă sporește, lucrarea profesorilor Iosif Colcer, Viorel Măgureanu³, analizează situația economică a județului Tulcea după anul 1878. Dar poate cea mai importantă lucrare având ca temă istoria Dobrogei a fost realizată de către profesorii Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu⁴, aceasta prezintă evoluția Dobrogei pe epoci istorice.

De referință pentru bibliografia dobrogeană sunt lucrările „*Studii istorice dobrogene*”⁵ și „*Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*”⁶, coordonate de către profesorul Valentin Ciorbea, în care, regăsim o serie de articole privind evoluția și transformările produse în Dobrogea de după 1878 și importanța provinciei pentru România. De asemenea, profesorul Valentin Ciorbea contribuie prin lucrarea sa „*Evoluția Dobrogei între anii 1918-1944*”⁷, la cunoașterea mai profundă a problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale, ale vieții politice și militare, după cum spune titlul acestui important studiu, devenit ghid pentru mai tinerii cercetători.

¹ Grigore Dănescu, *Dicționarul Geografic, Statistic și Istoric al Județului Tulcea*, Editura Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1896.

² M. D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea, Geografia matematică, fizică, politică, economică și militară*, Atelierele Grafice I.V. Socecu, București, 1904.

³ Iosif Colcer, Viorel Măgureanu, *File din istoria Dobrogei*, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Tulcea, 1998.

⁴ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Marea Neagră. Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedia, București, 1979; *Istoria Dobrogei*, Editura Ex Ponto, Constanța, 1998.

⁵ *** *Studii istorice dobrogene*, (coord. Valentin Ciorbea), Editura „Ovidius” University Press, Constanța, 2003.

⁶ *** *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*, (coord. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.

⁷ Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între anii 1918-1944*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

Însă nu putem ignora lucrarea profesorului Lascu Stoica intitulată sugestiv „*Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*”⁸, o lucrare ce conține selecții valoroase din presa dobrogeană, cu ajutorul căreia se pot reconstitui momente importante din viața acestei provincii.

La aceste lucrări se adaugă numeroasele studii precum „*Istoria Românilor*”⁹, „*Enciclopedia României*”¹⁰, „*Enciclopedia de Istorie a României*”¹¹, „*Indicatorul industriei românești*”¹², toate contribuie la o mai bună cunoaștere a subiectului.

Nemaivorbind despre seria „*Călători străini despre Țările Române*”¹³ unde regăsim cu lux de amănunte impresii despre aspectul edilitar al orașului Tulcea, al locuitorilor, a celor care, conduceau la vremea respectivă destinele acestui oraș.

În ceea ce privește lucrările cu caracter special, din păcate, pentru orașul-port Tulcea, nu există foarte multe studii dedicate acestuia. Cea mai importantă „*Monografie a orașului Tulcea*” a fost realizată în anul 1928, de către T. Voicu, B. Cotovu, P. Constantinescu, în care regăsim o descriere a orașului Tulcea sub toate aspectele.

Cercetătorii locali V. H. Baumann¹⁴ și Aurel Munteanu¹⁵ analizează evoluția orașului Tulcea din cele mai vechi timpuri până în perioada modernă, de reconstrucție a orașului.

O altă lucrare importantă pentru istoria orașului Tulcea, care ne-a ajutat, să vedem dincolo de conținutul celorlalte studii, este lucrarea realizată de către Valentina Postelnicu¹⁶.

În lucrarea sa „*Tulcea de altădată*”, face o incursiune pe străzile Tulcei, prezentând în imagini, locuri, clădiri importante, reconstituiri de străzi, din păcate, unele dintre acestea nu mai există astăzi.

De asemenea, pictorul Constantin Găvenea¹⁷, în lucrarea sa, „*Amintiri și imagini din Tulcea de odinioară*”, povestește cu inima și sufletul despre orașul de altădată cu horele din cartierele

⁸ Lascu Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*, vol. I (1878-1916), Biblioteca Tomitană II, MINA Constanța, 1999.

⁹ ****Istoria Românilor*, volum VIII, Editura Enciclopedică, București, 2003.

¹⁰ ****Enciclopedia României*, volum II, Țara Românească, Imprimeria Națională, București, 1939.

¹¹ ****Enciclopedia de Istorie a României*, Ediția a III-a, Editura Meronia, București, 2000.

¹² ****Indicatorul Industriei Românești*, București, 1925.

¹³ ****Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, Editura Academiei Române, București; vol. X, Partea I, Editura Academiei Române, București, 2000; vol. X, Partea a II-a, Editura Academiei Române București, 2000; ****Călători Străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Serie Nouă, Vol. I și vol. II, Editura Academiei Române, București, 2005.

¹⁴ V. H. Baumann, *Schiță privind evoluția istorică a teritoriului actual al municipiului Tulcea*, în “*Steaua Dobrogei*”, V, Nr. 1-4 (17-20), Tulcea, decembrie 2003.

¹⁵ Aurel Munteanu, *Tulcea*, Editura Sport-Turism, București, 1975.

¹⁶ Valentina Postelnicu, *Tulcea de altădată*, Editura Harvia, Tulcea, 2002.

¹⁷ Constantin Găvenea, *Amintiri și imagini din Tulcea de odinioară*, Editura Școala XXI, Tulcea, 2004.

Tulcei, cu bragatii și bragageriile de altădată, despre morile de vânt ce tronau culmile Colnicului Hora, despre măcelăriile din Tulcea, despre centrul orașului cu Ansamblu Sub Coloane), pe care le-a redat atât de viu în picturile și lucrările sale de grafică.

O altă lucrare importantă pentru bibliografia locală de această dată, „*Ghidul Turistic al județului Tulcea*”¹⁸ realizat în anul 2011, prezintă potențialul turistic al orașului și județului Tulcea, fiind menționate toate obiectivele arheologice, religioase și culturale importante în zonă.

Preocupați de aspectele economice ale orașului-port Tulcea au fost cercetătorii dobrogeni Gheorghe Dumitrașcu¹⁹, Lascu Stoica²⁰, Valentin Ciorbea²¹, prin studiile publicate au fost valorificate izvoare arhivistice importante, din care se constată că, din punct de vedere economic, orașul Tulcea se dezvoltase pe ramuri industriale.

Cercetătorul Victor H. Baumann²² prezintă evoluția activității edilitare pe teritoriul orașului Tulcea, constatând faptul că, la sfârșit de secol XIX și început de secolul XX s-au construit o serie de edificii și monumente istorice (Monumentul Independenței-1899 și Monumentul lui Mircea cel Bătrân-1900-1902).

În „*Buletinul Comunal al Orașului Tulcea*” am regăsit aspecte legate de activitatea primarilor orașului Tulcea din perioada 1878-1918, iar cercetările lui Victor H. Baumann, Raluca Elena Petrov, Elena Franga²³, Petru Vulcan²⁴ ne-au ajutat să înțelegem instituția Prefecturii și să cunoaștem viața și activitatea prefecților orașului Tulcea între 1878-1948.

Profesorul Răzvan Limona²⁵ în lucrarea sa „*Populația Dobrogei în perioada interbelică*” analizează dinamica populației orașului și județului Tulcea.

¹⁸ ****Ghid Turistic al județului Tulcea*, Editura Cartografică S. C. Shubert & Franzke S.R.L., Cluj Napoca, 2011.

¹⁹ Gheorghe Dumitrașcu, *Dezvoltarea economică a Dobrogei până la 1878 și problema apariției proletariatului*, în „Revista de Istorie”, Tom 31, Nr. 6, Editura Academiei, București, 1978.

²⁰ Lascu Stoica, *Din istoricul industriei românești interbelice. Principalele componenteale ramurilor de profil din Dobrogea (I-II)*, în „Pontica”, XIX-XX, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1986-1987.

²¹ Valentin Ciorbea, *Aspecte ale situației Dobrogei la sfârșitul primului război mondial*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie A. D. Xenopol”, tom XXIV/1, 1987; *Industria Dobrogei între anii 1918-1944*, în „Profesorul Ilie Grămadă la 70 de ani”, Universitatea Al. I. Cuza, Iași, 1984; *Evoluția Dobrogei între 1918-1944*, Editura Ex-Ponto, Constanța, 2005.

²² Victor H. Baumann, *Schiță privind evoluția istorică a teritoriului actual al municipiului Tulcea*, în „*Steaua Dobrogei*”, Anul V, Nr. 1-4 (17-20), decembrie 2003.

²³ Victor H. Baumann, Raluca Elena Petrov, Elena Franga, *Instituția prefectului – Județul Tulcea, trecut și prezent*, Editura Celebris, Constanța, 2012.

²⁴ Petru Vulcan, *Albumul Național al Dobrogei 1866-1877-1906*, Tipografia regală, Piața Palatului Regal, București, 1906.

²⁵ Răzvan Limona, *Populația Dobrogei în perioada interbelică*, Editura on-line Semănătorul, Tulcea, 2009.

În ceea ce privește învățământul tulcean, lucrarea profesorului Mihai Albotă²⁶ (Inspector General al învățământului timp de 40 de ani) analizează situația învățământului din orașul și județul Tulcea de la începuturi până în anul 2007, aceste analize bazându-se pe documente de arhivă și situațiile școlare păstrate la nivelul Inspectoratului Școlar Județean Tulcea. I.C. Atanasiu²⁷, prof. Virginia Dima, prof. Aurel Munteanu²⁸, Apostol D. Culea²⁹ contribuie fiecare prin studiile sale, la o cunoaștere mai aprofundată a problemelor învățământului dobrogean cât și a celui tulcean.

Presa a reprezentat o altă sursă bibliografică importantă, contribuind la realizarea acestei lucrări, atât publicațiile centrale cât și cele locale, păstrate în colecțiile Muzeului de Istorie și Arheologie Tulcea și ale Bibliotecii Județene Constanța. Profesorul Lascu Stoica³⁰ a manifestat un deosebit interes față de presă vremii, demonstrând acest lucru prin lucrările publicate, care ne-au ajutat în demersul nostru.

O altă lucrare importantă pentru istoriografia dobrogeană este cea a lui Dumitru Zamfir și Constantin Georgescu Octavian³¹, aceștia realizând o bibliografie comentată și adnotată a presei dobrogene.

Studiul realizat de cercetătorul Petru Zaharia³² cu ocazia a „100 de ani de presă tulceană. 1879-1979”, demonstrează activitatea și continuitatea presei tulcene.

Profesorii tulcenii Mihai Marinache și Ioana Marinache³³ realizează prima monografie dedicată primului ziar al Dobrogei, intitulat „*Steaua Dobrogei*”.

Articolele Mădălinei Lasca³⁴ ne transpun în atmosfera orașului de altădată și a presei de divertisment.

²⁶ Mihai Albotă, *Istoria învățământului tulcean de la începuturi până în anul 2007*, Editura Școala XXI Tulcea, 2008.

²⁷ I. C. Atanasiu, *Expunerea privind situația învățământului din județ*, la sesiunea Comitetului Județean Tulcea, din anul 1909.

²⁸ Virginia Dima, Aurel Munteanu, *Liceul Spiru C. Haret Tulcea 100 ani (1883-1983)*, Editura Sport-Turism, București, 1983.

²⁹ Apostol D. Culea, *Dobrogea*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.

³⁰ Lascu Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947)*, vol. I (1878-1916), Biblioteca Tomitană II, MINA Constanța, 1999; *Presa dobrogeană și idealul unității naționale românești*, în “Revista muzeelor și monumentelor”, nr. 9-10, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, București, 1989.

³¹ Dumitru Zamfir, Constantin Georgescu Octavian, *Presa dobrogeană. Bibliografie comentată și adnotată*, Constanța, 1985.

³² Petru Zaharia, *100 de ani de presă tulceană. 1879-1979*, Muzeul Delta Dunării, Supliment „Peuce”, Tulcea, 1979.

³³ Mihai Marinache, Ioana Marinache, <<Steaua Dobrogei>> *Încercare de reconstituire monografică*, Editura Harvia, Tulcea, 2007.

De asemenea, periodicele “Anuarul Liceului Principele Carol din Tulcea” (anii școlari 1918-1919; 1919-1920 și 1920-1921), „Anuarul Școala secundară Gr. II de Fete Pr. Ileana”, „Anuarul Școala Profesională de Fete Gr. I”, „Anuarul Școalei Normale de Învățători din Tulcea”, „Buletinele Camerei de Comerț și Industrie Tulcea 1909-1936”, “Buletinul Oficial al Orașului Tulcea” oglindeau evoluția învățământul tulcean, activitatea comercială și a instituțiilor de credit, aspecte privind sănătatea populației, activitatea administrativă a primăriei și prefecturii orașului.

Am cercetat impresiile unor călători străini, care au avut prilejul de a poposi, chiar și pentru puțin timp, pe aceste meleaguri. Coroborate cu izvoarele arhivistice, acestea devin o importantă sursă de informații pentru cercetători, oferindu-le o viziune reală despre evoluția orașului-port Tulcea în perioada modernă și contemporană.

Cine va dori să răsfoiască documentele păstrate în dosarele „Fondurilor Căpitănia Portului Tulcea”, „Prefecturii Orașului Tulcea - Serviciul administrativ”, „Vămii Tulcea”, „Tribunalului județului Tulcea”, „Primăriei Orașului Tulcea - Serviciul Administrativ, Serviciul Tehnic”, „Fondul Consilieratul Agricol Tulcea”, Fondul Partidului Comunist Român – Comitetul Județean Tulcea (păstrate în dosarele Serviciului Județean Tulcea al Arhivelor Naționale) și „Fondul Inspectoratului General Administrativ Constanța” (păstrate în dosarele Serviciului Județean Constanța al Arhivelor Naționale), va fi surprins să constate activitatea intensă a portului, activitatea economică a orașului, aspectele privind activitatea administrativă, informații cu privire la activitatea educațională și de învățământ, aspecte privind populația orașului și județului Tulcea, situația locașurilor de cult, planurile și rapoartele de activitate întocmite de către prefectii județului, activitatea partidelor politice, filialele locale.

Din toate aceste izvoare arhivistice putem constata faptul că, orașul-port Tulcea a continuat să se dezvolte, depășind greutățile și pierderile provocate de evenimentele istorice petrecute atât la nivel național cât și local.

Lucrarea este structurată pe cinci capitole: Primul capitol al tezei intitulat “*Orașul-port Tulcea în perioada 1878-1918*” cuprinde două subcapitole, primul *Evoluția orașului Tulcea*

³⁴ Mădălina Lasca, *Hai să râdem! Debutul presei de divertisment la Tulcea*, în „Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș”, Editura Istros, Brăila, 2012.

din cele mai vechi timpuri până în anul 1878, cel de-al doilea Orașul Tulcea după reunirea Dobrogei cu România până la sfârșitul Primului Război Mondial.

În primul subcapitol sunt tratate condițiile geografico-istorice și situația economică a orașului-port Tulcea până la 1878, trecerea de la anticul Aegyssus la orașul Tulcea, schimburile comerciale desfășurate între greci, romani și populația autohtonă - geții, mai târziu, interesul turcilor față de această zonă.

Lucrarea *Marele Dicționar Geografic al României*³⁵ ne-a ajutat la încadrarea geografică și la cunoașterea potențialului economic al județului Tulcea.

De asemenea, lucrările cercetătorilor Gheorghe Mănucu-Adameșteanu³⁶, V. H. Baumann³⁷, Aurora Corhan³⁸, subliniază faptul că, un rol important în dezvoltarea așezării l-au jucat raporturile economice ale geților cu cetățile grecești din Pontul Stâng. Din aceleași lucrări putem constata că, în comerțul de tranzit care se desfășura în zona Gurilor Dunării un important centru l-a constituit, cu certitudine, Tulcea.

Semnificative pentru acest subcapitol sunt articolele lui M. M. Alexandrescu Dersca Bulgarul³⁹, Constantin Șerban, Viorica Șerban⁴⁰. Cercetătorii analizează aspecte cu privire la viața economică și rolul politico-militar în zona Dobrogei de Nord în secolele XV-XIX.

Nu putem însă omite descrierile călătorilor străini ce au lăsat mărturii cu privire la orașul Tulcea. Astfel, avem mărturiile lui Georg Lauterer⁴¹ (1745-1784) - care descrie orașul Tulcea „*ca pe o localitate destul de mare, cu o cetate cu patru turnuri.....*” Generalul Alexandre De Langeron⁴² descrie orașul ca „*un oraș foarte mare, foarte atrăgător, foarte*

³⁵ *** *Marele Dicționar Geografic al României*, vol. V, Editura Stabilimentul I. V. Socecu, București, 1902.

³⁶ Gheorghe Mănucu-Adameșteanu, *Raport final asupra locuirii medievale timpurii de la Aegyssus - Tulcea (sec. X-XV)*, în „Peuce”, XI, Tulcea, 1995.

³⁷ V. H. Baumann, *Noi mărturii istorice dintr-un sondaj arheologic*, în „Peuce”, IV, Tulcea, 1976.

³⁸ Aurora Corhan, *De la Aegyssus la Tulcea*, în „Brătescu. Buletin de informație și cultură geografică. Studii, Cercetări, Comunicări”, An 1, Nr. 1, Tipărit de S.C. Tipo-Media S.R.L., Tulcea, decembrie 2005.

³⁹ M. M. Alexandrescu Dersca Bulgarul, *Aspecte ale vieții economice din porturile și schelele Dobrogei în secolele XV-XVII*, în „Peuce”, VI, Tulcea, 1977.

⁴⁰ Constantin Șerban, Viorica Șerban, *Rolul economic și politico-militar al orașelor din Dobrogea de Nord în secolele XVI- XVIII*, în „Peuce II”, Tulcea, 1971.

⁴¹ *** *Călători străini despre Țările Române*, Volum X, Partea I, Editura Academiei Române, București, 2000.

⁴² *** *Călători străini despre Țările Române*, Volum X, Partea a II-a, Editura Academiei Române, București, 2000.

bogat, clădit pe malul drept al Dunării”. F. F. Berg⁴³, descrie cetățile de pe malul drept al Dunării în anul 1826.

Lucrarea lui Dan Ghinea⁴⁴ evidențiază campaniile arheologice efectuate pe teritoriul orașului Tulcea începând cu anul 1974, campanii ce atestă că, Tulcea se numără printre cele mai vechi localități de tip urban din țară.

Din lucrările lui Grigore Gr. Dănescu⁴⁵, Gheorghe Dumitrașcu⁴⁶, dar și din *Buletinele Camerei de Comerț și Industrie Tulcea* înțelegem starea în care se afla economia orașului în perioada de după 1878 și până la izbucnirea Primului Război Mondial.

Tulcea constituia unul dintre principalele puncte de export pentru Orient, în special pentru Turcia, iar, prezența consulatelor străine atestă interesul altor țări precum Austria, Grecia, Franța, Anglia, Statele Unite, Italia, Olanda, față de produsele autohtone și păstrarea relațiilor comerciale.

Subcapitolul 2 intitulat *Orașul Tulcea după reunirea Dobrogei cu România și până la sfârșitul Primului Război Mondial*, tratează situația administrativă, activitatea administrației orașului Tulcea în perioada 1878-1918, dinamica populației, aspecte edilitare, dezvoltarea economică a orașului, agricultura, piscicultura, industria, comerțul, învățământul, viața culturală și religioasă, presa tulceană.

Nu se poate vorbi despre o istorie completă a orașului Tulcea fără a menționa momentul cel mai important din viața acestuia, reprezentat de recuperarea Dobrogei de către români, după secole de despărțire. „*Dobrogea este pentru noi nu numai o nouă provincie, ci și o nouă cale de prosperitate și de înăbușire*”, titra presa la acea vreme⁴⁷.

Momentul 1878, cel mai important moment din istoria Dobrogei și din viața locuitorilor săi a fost analizat de către istoricii dobrogeni, precum Adrian Rădulescu, Ion

⁴³ ****Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, Serie Nouă, Volum I, Editura Academiei Române, București, 2004.

⁴⁴ Dan Ghinea, *Enciclopedia Geografică a României*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2002.

⁴⁵ Grigore Gr. Dănescu, *Dicționarul Geografic, Statistic și istoric al Județului Tulcea*, Editura Stabilimentul I. V. Socecu, București, 1896.

⁴⁶ Gheorghe Dumitrașcu, *Dezvoltarea economică a Dobrogei până la 1878 și problema apariției proletariatului*, în „*Revista de istorie*”, Tomul 31, nr. 6, Editura Academiei, 1878.

⁴⁷ „Românul”, XXII, f. 4, 5 septembrie 1978, în Lascu Stoica, „*Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei 1878-1947*”, Volum I (1878-1916), Biblioteca Tomitana, MINA Constanța, 2000.

Bitoleanu⁴⁸, Marian Cojoc⁴⁹, Lascu Stoica⁵⁰, Gheorghe Dumitrașcu, Lavinia Dacia Gheorghe⁵¹, Andreea Atanasiu⁵².

Evoluția populației din Dobrogea a depins de anumiți factori precum organizarea economică, socială și politică a societății. Informații cu privire la evoluția populației orașului Tulcea regăsim în rapoartele realizate de către prefectii orașului, în statisticile realizate cu ocazia recensămintelor aplicate pe întreg teritoriu țării, în situațiile solicitate de către autoritățile locale cu diverse ocazii și păstrate în documentele arhivistice.

Economia orașului Tulcea cunoaște o dezvoltare lentă, cauza acestui neajuns fiind lipsa căilor ferate. Pescuitul a reprezentat una dintre principalele ocupații ale românilor. Dunărea și toate apele țării produceau cantități însemnate de pește cu mult peste celelalte ape din Europa. Peștele a constituit din totdeauna hrana de bază a populației țării, aducând venituri însemnate statului. După agricultură, pescăriile ocupau un loc important în producția țării, cu o valoare de 40 milioane lei anual, după aceasta urmând pădurile, sarea, petrolul.

Grigore Antipa⁵³ publică studii, în care prezintă situația pescăriilor, cherhanalelor, cum se realiza exploatarea peștelui în Delta Dunării. Acesta propunea măsuri pe de o parte, pentru îmbunătățirea vieții și activității pescarilor, pe de altă parte, pentru a nu dispărea speciile de pești, deoarece pescuitul se realiza destul de haotic, fără a respecta perioadele de prohibiție.

În ceea ce privește industria orașului și județului era reprezentată de mici fabrici de făină, ulei, cherestea, ateliere de fierărie, postav, brânzeturi, cuptoare de var, conservarea peștelui și icrelor negre pentru export. S-a dezvoltat exploatarea carierelor dobrogene, cariere bogate în materiale de calitate excepțională.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Marian Cojoc, Dobrogea în rapoartele diplomației europene. Considerații geostrategice (1877-1879), în Anuarul Muzeului Marinei Militare Române, Tom II, 1999, Editura Campaniei naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2000.

⁵⁰ Lascu Stoica, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei 1878-1947*, Biblioteca Tomitana, MINA Constanța, 2000.

⁵¹ Gheorghe Dumitrașcu, Lavinia Dacia Gheorghe, *Trei documente privind situația Dobrogei la 1878*, în „Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european”, (coord. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.

⁵² Andreea Atanasiu, *Dobrogea sub administrația otomană. Constanța și Tulcea – studiu de caz*, în „Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european”, (coord. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.

⁵³ Grigore Antipa, *Studii asupra pescăriilor din România*, Imprimeria Statului, București, 1895, p. 32-39; www.dacoromanica.ro/ accesat 17.01.2014; *Exploatarea în regie a pescăriilor statului*, Imprimeria Statului, București, 1905, p. 26; www.dacoromanica.ro / accesat 17.01.2014; *Pescăriile statului din Tulcea*, Imprimeriile Independența, București, 1911, p. 1-10; www.dacoromanica.ro/ accesat 17.01.2014.

O sursă importantă de informare și înțelegere a evoluției orașului din punct de vedere economic au constituit-o documentele de arhivă păstrate în arhiva locală a orașului Tulcea.

În acest context aflăm că în anul 1900 orașul Tulcea avea 5.900 case, 35 bordeie, 10 hanuri (din care 3–4 erau adunate la începutul străzii Mahmudiei, în cartierul bulgăresc. Clădirea unuia dintre acestea, care a funcționat un timp și ca poștă, a existat până în 1963 lângă Piața Veche), 71 prăvălii, 54 mori de vânt și 165 fântâni completau inventarul primăriei. Dar nu era tot: diferite ateliere formau industria orașului. Funcționau ateliere de olărie, cinci patroni cărămidari cu șase calfe, cinci ateliere de fierărie. Renumitele căruțe despre care I. Ionescu de la Brad spunea că nu au un cui de metal, erau lucrate în 28 ateliere⁵⁴.

Viața culturală și religioasă a orașului Tulcea a fost marcată prin susținerea din partea a numeroase societăți, asociații și cercuri culturale înființate de intelectualitatea orașului, aceștia contribuind la răspândirea culturii în rândul populației de la orașe și sate.

Din studiul profesorului Răzvan Limona constatăm că, în Tulcea, funcționau „*Liga Culturală*” și „*Societatea pentru Emanciparea Femeilor*”, la care se adăugau contribuțiile aduse de comunitățile ebraică și greacă, ce organizau sărbători și baluri în beneficiul bisericii sau elevilor⁵⁵.

Valentina Postelnicu precizează faptul că „*societățile tulcene au activat fie independent, cu sau fără statut propriu, fie ca filiale ale unor societăți la nivel național*”⁵⁶.

După 1918 date despre astfel de asociații și societăți culturale se păstrează în Arhiva orașului Tulcea, „*Fondurile Prefecturii județului Tulcea*”, „*Fondul Tribunalului Tulcea*”.

Despre cum arătau vechile biserici și primele școli românești înainte de 1877 multe știri nu avem, dar cele existente provin de la cărturarul Apostol D. Culea care descrie, în cartea sa „*Dobrogea*”, aspecte ale activității școlii și bisericii înainte de 1877.

În perioada anilor 1878-1916, pe întreg teritoriul dobrogean și-au făcut apariția un număr însemnat de ziare, marea lor majoritate au fost editate în orașul Tulcea. Dintre acestea amintim:

⁵⁴ Arhivele Naționale, Direcția județeană Tulcea, *Fond Prefectura Județului Tulcea, administrativ*, dosar 887 /1939, f. 1 – 10.

⁵⁵ Răzvan Limona, *op. cit.*, p. 139.

⁵⁶ Valentina Postelnicu, *Societăți, Asociații, Cercuri Culturale Tulcene în perioada 1918-1944*, în „*Steaua Dobrogei*”, Nr. 1, martie 1999.

- „România Trans-Dunăreană” (31 august 1880-mai 1881) este unul dintre primele ziare ce au apărut în Dobrogea.

- „Ecoul Dobrogei” (6 mai 1882-1 septembrie 1884, 15 august 1910-28 iulie 1916) publicație săptămânală în prima parte a existenței sale; după 1910 devenise organ independent al intereselor Dobrogei.

- „Delta” (februarie 1885), apărea săptămânal la Tipografia Română-Tulcea.

- „Dunărea de Jos” (22 decembrie 1884-26 aprilie 1898) publicație cu apariție neregulată. În articolul-program din primul număr se preciza scopul apariției acestui ziar, subliniindu-se faptul că: *„Nu scriem pentru ca să scriem, ci pentru că simțim necesitatea, de a ridica binele, oriunde ar fi el, și de a lovi răul atât de rodnic într-o provincie de abia de câțiva ani legată de instituțiuni liberale ca ale țării mame”*.

- „Gazeta Tulcei” (26 septembrie 1889-aprilie 1890) apărea o dată pe săptămână. Revine în anul 1905, ca ziar conservator. Dintre rubricile dedicate orașului Tulcea menționăm: chestiuni de edilitate, în chestia apei, chestiuni agricole, veniturile R.M.S., veniturile C.E.D., modernizarea Tulcei, teatrale, note și impresii.

- „Deșteptarea Dobrogei” (9 noiembrie 1892-august 1893) își propunea să contribuie la procesul de educare a dobrogenilor, să lupte pentru drepturile lor politice¹²⁰.

- „Patria” (20 ianuarie-20 martie 1898) a tratat probleme locale, de ordin economic, populația, cultele.

- „Santinela” (8 martie 1898) se declara ziar independent, a apărut un singur număr, și acela era îndreptat împotriva prefectului județului Tulcea, Ioan Nenițescu.

- „Curierul Dobrogei” (ianuarie-septembrie 1905) a publicat informații locale și articole pe probleme importante ale județului Tulcea, precum amenajarea Deltei, linia ferată Tulcea-Constanța, băncile populare, împrumutarea țăranilor.

- „Dobrogea Nouă” (6 octombrie 1907-15 iulie 1908) se intitula ziar independent al intereselor Dobrogei. Trata probleme specific dobrogene, în programul ziarului intrând: *„o largă dezvoltare chestiunilor politice, economice și administrative”, ca și „rubrici speciale pentru clasa muncitoare, care va avea în noi sprijinul cel mai dezvoltat”*.

¹²⁰ Dumitru Constantin-Zamfir, Octavian Georgescu, *Presa Dobrogeană (1879-1980). Bibliografie Comentată și Anotată*, Constanța, 1985, p. 112-283.

- „Independența Dobrogei” (18 mai - 30 iunie 1908) organ independent, își declară drept scop susținerea intereselor Dobrogei.

- „Ecoul Tulcei” (1908-1909) au apărut 52 numere. Subiectele abordate politică, economie, comerț, finanțe, industrie, agricultură.

- „Independența” (19 februarie 1912 - 20 noiembrie 1913). Au apărut 25 de numere. Periodic cu vederi național-liberale, a criticat administrația conservatoare din Tulcea, pe primarul Ștefan Borș, și coaliția Calafeteanu-Lichiardopol¹²¹.

Nu toate buletinele informative, expunerile de situațiuni, monitoarele sau gazetele științifice s-au bucurat de o existență îndelungată. Dintre gazetele perioadei care s-au impus oarecum prin longevitate, menționăm:

- „Steaua Dobrogei” (22 iunie 1879 - februarie 1891). Se autointitula „Foaie intereselor locale”.

- „Dobrogea” (16 noiembrie 1900 - 26 octombrie 1906) apărea săptămânal. Periodic de orientare liberală, critica administrația conservatoare din Tulcea, susținea problemele largirii drepturilor politice și ale dezvoltării comerțului în Dobrogea.

- „Dobrogea Liberală” (24 decembrie 1905-14 martie 1910). Organ național-liberal. A criticat administrația conservatoare și a susținut necesitatea largirii drepturilor politice.

- „Farul” (23 noiembrie 1914-20 februarie 1923). Săptămânal. Critică administrația tulceană. Are o cronică muzicală și teatrală, dar și rubrici precum: *Oameni și fapte*, *Cutia cu scrisori*, *Buletinul Sfatului Negustoresc*, *Delta Dunării*, *Informații*, *Artistice*, *Noutăți literare*.

- „Istrul” (11 ianuarie 1898-22 februarie 1901), subintitulat „Ziar politic, financiar. Științific și literar”, director-proprietar Ion Răsvan, tipărit la Tipografia „Schenck” din Galați. Motto-ul ziarului „Unirea face tăria”¹²².

Al doilea capitolul al tezei, intitulat „*Progresele orașului-port Tulcea între anii 1919-1939*”, cuprinde subcapitolul 1 *Orașul-port Tulcea în perioada 1919-1939* tratează organizarea administrativă a orașului în perioada interbelică, populația orașului Tulcea între anii 1919-1939, administrația orașului Tulcea în perioada 1919-1939, activitatea partidelor politice, filiala Tulcea, în perioada interbelică.

¹²¹ *Ibidem.*

¹²² *Ibidem.*

Preocupați de organizarea administrativă a orașului Tulcea după Primul Război Mondial cu analiza asupra situației orașului, pierderilor și distrugerilor lăsate în urma războiului, întoarcerea populației locale, au fost Traian Brătianu⁵⁷, Raymond Netzhammer⁵⁸.

În *Monografia orașului Tulcea*, realizată în anul 1928 de către T. Voicu, B. Cotovu, P. Constantinescu, este prezentată radiografia orașului după încheierea Primului Război Mondial.

Izvoarele arhivistice păstrate în *Fondul Prefecturii Județului Tulcea, Fondul Primăriei Orașului Tulcea* ne-au ajutat, să constatăm creșterile sau descreșterile numărului de locuitori, numărul de capi de familie, religiile și profesiile practicate, etniile din care făceau parte locuitorii orașului Tulcea.

Pentru primarii și prefecții orașului Tulcea din perioada 1919-1939 am revenit la lucrările menționate și în primul capitolul al tezei, la care am mai adăugat lista primarilor publicată de Traian Brătianu în lucrarea „*Politică și Societate în Dobrogea*”.

În ceea ce privește activitatea partidelor politice în Tulcea interbelică, profesorul Valentin Ciorbea în *Evoluția Dobrogei 1918-1944*, analizează activitatea organizațiilor politice din Dobrogea, unde regăsim activitatea organizațiilor tulgene.

O altă sursă importantă o reprezintă presa locală „Lupta” (organ național-liberal, Tulcea), „Dobrogea Jună”, „Înainte” (Tulcea), „Țăranul Dobrogean” (Tulcea).

Lucrarea profesorilor Adrian Rădulescu și Ion Bitoleanu⁵⁹, prezintă evoluția și activitatea partidelor politice din Dobrogea. Gheorghe Dumitrașcu⁶⁰, prezintă activitatea Organizațiilor județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical.

Profesorul Stoica Lascu⁶¹, prezintă prin intermediul articolelor de presă un documentar ce evidențiază aspecte privind politica și politicieni, membrii ai partidelor politice, filiala Tulcea.

⁵⁷ Traian Brătianu, *Politică și Societate în Dobrogea*, Constanța, Editura Fundației Andrei Șaguna, 2010.

⁵⁸ Raymond Netzhammer, *Arhiepiscop în România*, Buzău, Atelierul Tipografic Catolic, 1994.

⁵⁹ Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, Editura Ex Ponto, 1998.

⁶⁰ Gheorghe Dumitrașcu, Contribuții la istoria Dobrogei (1932-1938). Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical, în „Comunicări de Istorie a Dobrogei 2”, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1983

⁶¹ Lascu Stoica, *Politica și politicienii la Tulcea în perioada modernă. Documentar*, în „Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș”, Brăila, Editura Istros, 2012; *Contribuții la cunoașterea mișcării muncitorești dobrogene. Aspecte ale activității organizațiilor Social-Democrate în Perioada Interbelică*, în „Comunicări de Istorie a Dobrogei 2”, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Constanța, 1983,

Subcapitolul 2 *Dezvoltarea economică a orașului Tulcea pe ramuri industriale, piscicultura, comerțul, târguri și bâlciuri, instituțiile de credit, agricultura, creșterea animalelor, subramuri meșteșugărești - subramura textilă, subramura pielăriei, subramura prelucrării lemnului, subramura prelucrării produselor chimice, subramura prelucrării ceramicii și a materialelor de construcții, subramura prelucrării materiilor prime, subramura morărit, subramura panificație și paste făinoase, apele gazoase, tipografiile, instituțiile culturale și de învățământ, periodicele școlare, presa scrisă.*

Importante pentru problemele tratate în acest subcapitol sunt articolele cercetătorilor dobrogeni Lascu Stoica⁶², Octav O. Șeitan,⁶³ în care se analizează evoluția economică a orașului Tulcea, structurând industria pe ramuri industriale.

Volumul II al „*Enciclopediei României*”, „*Monografia Camerei de Comerț și Industrie Tulcea*”, „*Buletinele Camerei de Comerț și Industrie Tulcea*”, toate documentele păstrate în fondurile arhivei tulcene analizate în lucrare conducând la o înțelegere mai bună a impactului ce l-a avut portul asupra economiei orașului Tulcea.

Virginia Dima, Aurel Munteanu⁶⁴, Valentina Postelnicu⁶⁵, Dumitra Mîndru⁶⁶, Nistor Bardu⁶⁷, Gh. Stanciu⁶⁸ au publicat articole cu privire la instituțiile culturale și de învățământ, care au funcționat în orașul Tulcea.

Preocupările cele mai importante a tuturor cadrelor didactice, și nu numai, au fost acelea de refacerea clădirilor școlilor, rezolvarea problemei materialelor didactice, readucerea elevilor la școală cât și pregătirea acestora.

Documentele de arhivă menționează pentru orașul Tulcea instituții culturale, reprezentate de diversele asociații și societăți de profil: „*Societatea științifico-literară Barbu Delavrancea*”, „*Asociația culturală Dobrogea*”, „*Liga culturală*” - filiala Tulcea, „*Asociația*

⁶² Lascu Stoica, *Din istoricul industriei românești interbelice. Principalele componente ale ramurilor de profil din Dobrogea (I-II)*, în „*Pontica*”, XIX – XX, Constanța, MINA Constanța, 1986-1987.

⁶³ Octav O. Șeitan, *Date statistice: (1928-1931), județul Constanța, Caliacra, Durostor și Tulcea*, Tipografia lucrătorilor asociați, Constanța.

⁶⁴ Virginia Dima, Aurel Munteanu, *Liceul Spiru C. Haret Tulcea 100 ani (1883-1983)*, București, Editura Sport-Turism, 1983.

⁶⁵ Valentina Postelnicu, *Societăți, Asociații, Cercuri Culturale Tulcea în perioada 1918-1944*, în „*Steaua Dobrogei*”, nr. 1, martie 1999.

⁶⁶ Dumitra Mîndru, *Preocupări Culturale în Publicații Dobrogene din Perioada Interbelică*, în „*Comunicări de Istorie 2*”, Constanța, MINA Constanța, 1983.

⁶⁷ Nistor Bardu, *Din istoria învățământului dobrogean. Învățământul profesional în perioada interbelică*, în „*Colegiul Pedagogic Constantin Brătescu. Valori ale civilizației românești în Dobrogea*”, Constanța, 1993.

⁶⁸ Gh. Stanciu, *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.

Tulcea culturală”, „*Societatea culturală Armonia*”, „*Cercul studențesc Tulcea*”. Existența în oraș a diverselor asociații culturale, cât și a unui cămin cultural, reprezentau un beneficiu pentru populația orașului, oferindu-le diverse modalități de petrecere a timpului liber.

Capitolul III al tezei intitulat Orașul-port Tulcea între anii 1940-1948 cuprinde subcapitolele *administrația orașului Tulcea în perioada 1940-1948, activitatea edilitară a orașului Tulcea după anul 1940, instituții sanitare, situația întreprinderilor industriale înființate, desființate sau naționalizate, Tulcea – oraș turistic*.

Marian Cojoc⁶⁹, Constantin Găvenea⁷⁰, Alexandrina Cuțui⁷¹, Lavinia Vizauer⁷², Valentina Postelnicu⁷³, oglindesc prin articole imaginea orașului Tulcea din punct de administrativ, economic, situația monumentelor tulgene, a lăcașurilor de cult și, nu în ultimul rând, posibilitățile de petrecere a timpului liber în perioada mai sus menționată.

Pentru activitatea edilitară a orașului Tulcea după anul 1940, instituțiile sanitare, situația întreprinderilor industriale înființate, desființate sau naționalizate, o contribuție deosebită au adus-o documentele de arhivă păstrate în *Fondul Camerei de Comerț și Industrie Tulcea, Fondul Prefecturii Județului Tulcea, Fondul Partidului Comunist Român - Comitetul Județean Tulcea*.

Capitolul IV al tezei intitulat Evoluția portului Tulcea în perioada 1878-1939 structurat pe următoarele subcapitole Regimul de navigație pe Dunăre în perioada 1878-1939, în cel de-al doilea Activitatea Comisiei Europene a Dunării în zona portului Tulcea, în cel de-al treilea Situația portului Tulcea în perioada 1878-1918, iar, cel de-al patrulea Traficul și mișcarea fluvială în portul Tulcea între anii 1919 –1939 este dedicat strict activității portuare.

Preocupări cu privire la situația și activitatea portului Tulcea, regăsim în articolele semnate de Georgeta Borandă⁷⁴ prin intermediul cărora ne putem crea o imagine de ansamblu a ceea ce a însemnat existența portului pentru oraș.

⁶⁹ Marian Cojoc, *De la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945-1957)*, Constanța, Editura Muntenia&Leda, 2001. Idem, *Repere economico-sociale în Dobrogea primelor decenii postbelice*, în „*Studii Istorice Dobrogene*”, Editura Ovidius University Press, Constanța, 2003.

⁷⁰ Cosntantin Găvenea, *Amintiri și imagini din Tulcea de odinioară*, Editura Școala XXI, Tulcea, 2004.

⁷¹ Alexandrina Cuțui, *Catedrala Sf. Nicolae din Tulcea - mărturii istorice*, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros Brăila, 2012.

⁷² Lavinia Vizauer, *Recuperarea memoriei orașului Tulcea prin documente de arhivă și imagini – vechi și noi*, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros Brăila, 2012.

⁷³ Valentina Postelnicu, *Monumentele eroilor tulgene*, Editura Harvia, Tulcea, 2003.

⁷⁴ Georgeta Borandă, *Porturi Dobrogene. Scurt istoric*, în „*Analele Dobrogei*”, serie nouă, An III, nr. 1, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.

Aceasta din urmă, realizând o analiză a situației portului Tulcea de la începuturile sale până în prezent, afirma că „*portul Tulcea este cel mai mare din nordul Dobrogei, la fel ca și alte porturi românești de la Dunăre și mare, acesta își întemeiază existența pe un trecut istoric îndelungat, legat de tradițiile care se pierd în negura vremurilor*”⁷⁵.

Profesorul Constantin Ardeleanu⁷⁶ analizează comerțul exterior și navigația la Dunărea de Jos, prezentând date statistice cu privire la activitatea comercială și rolul portului Tulcea în comerțul exterior al României moderne.

Acesta considera că „*esența portului este să faciliteze schimbul, astfel că schimburile de produse pe care le derulează, comerțul său exterior în primul rând, reprezintă indicatorul de bază al valorii absolute și relative a unui oraș-port în economia regiunii sau statului în discuție*”⁷⁷.

Istoriografia referitoare la problema Dunării și a regimului de navigație pe Dunăre s-a îmbogățit foarte mult după 1918.

Tot mai mulți istorici fiind preocupați a sublinia importanța Dunării pentru România, dar mai ales pentru Dobrogea, de a clarifica și stabili adevărul istoric cu privire la tratatele încheiate între România și Marile Puteri interesate direct de regimul de navigație pe Dunăre, la luptele duse pe căi diplomatice pentru supremația în zonă.

Între aceștia menționăm pe Ion Giurcă⁷⁸, Constantin C. Giurescu⁷⁹, E. P. Botez (Jan Bart) - care considera Gurile Dunării drept „*Poarta Europei Centrale*” și că „*cel ce va avea cheia acestei „porți” va putea domina zona*”⁸⁰.

În această temă se înscriu și lucrările lui C.I. Baicoianu⁸¹, Paul Gogeanu⁸², Maria Petru, Marian Sârbu⁸³, P. Manolescu⁸⁴, N. Dașcoviciu⁸⁵, Marian Cojoc⁸⁶, Ion Aurel⁸⁷, Constantin

⁷⁵ Georgeta Borandă, *Porturi Dobroge: Scurt istoric*, în „*Analele Dobrogei*”, serie nouă, An III, nr. 1, Ex Ponto, Constanța, 2005.

⁷⁶ Constantin Ardeleanu, *Rolul portului Tulcea în comerțul exterior al României moderne (1878-1914)*, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros, Brăila, 2012; *Comerțul exterior și navigația la Dunărea de Jos. Serii Statistice (1881-1900)*, Editura Europolis, Galați, 2008; *Comerțul exterior și navigația prin Gurile Dunării. Serii Statistice (1901-1914)*, Galați University Press, 2008.

⁷⁷ Constantin Ardeleanu, *Rolul portului Tulcea în comerțul exterior al României moderne (1878-1914)*, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros, Brăila, 2012.

⁷⁸ Ion, Giurcă, *Dunărea în geopolitica puterilor europene în epoca modernă*, în „*Anuarul Marinei Militare*”, Tom IV, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2001.

⁷⁹ Constantin C. Giurescu, *Formarea poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973.

⁸⁰ Jean Bart, *Cum se dezleagă chestiunea Dunării?*, Chișinău, 1918.

⁸¹ C. I. Baicoianu, *Dunărea privire istorică economică și politică*, Tipografia Eminescu Institutul de Arte Grafice, București, 1915, p. 23-25; www.dacoromanica.ro / accesat 17.02.2014.

⁸² Paul Gogeanu, *Dunărea în relațiile internaționale*, Editura Științifică, București, 1970.

Hlihor⁸⁸, Ștefan Stanciu⁸⁹, Arthur Tuluș⁹⁰, Lt. M. Drăghicescu⁹¹, M.D. Ionescu⁹², Andreea Atanasiu⁹³, Luca Ionescu⁹⁴ și I. Colcer, V. Măgureanu⁹⁵, L. Băbulescu, Gh. Canja, E. Galser⁹⁶, Dimitrie S. Nenițescu⁹⁷.

Lucrarea intitulată „*La Commission Européenne Du Danube Et Son Oeuvre De 1856 À 1931*”⁹⁸ prezintă activitatea Comisiei Europene a Dunării de la înființarea sa din anul 1856 până în anul 1931.

În lucrarea intitulată „*A Biography Of Sir Charles Hartley, Civil Engineer (1825-1915)*”⁹⁹ găsim aspecte legate de viața inginerului Charles Hartley, supranumit *Părintele Dunării*, dar mai ales de activitatea acestuia în zona gurilor Dunării.

⁸³ Maria Petru, Marian Sârbu, *Considerații privind restabilirea suveranității statelor riverane Dunării în urma Aranjamentului suplimentar de la Sinaia (august 1938) și a Acordului suplimentar de la București (1939)*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom II, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 1999.

⁸⁴ P. Manolescu, *Istoricul reglementărilor navigațiunii pe Dunăre*, București, 1941.

⁸⁵ N. Dașcoviciu, *Regimul Dunării și al strâmtorilor în ultimele două decenii*, Iași, Tipografia Al. Terek, 1943.

⁸⁶ Marian Cojoc, *Repere cu semnificație geostrategică în ținutul românesc dintre Dunăre și mare după al doilea război mondial*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom IV, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 2001.

⁸⁷ Ion Aurel, *Politica Uniunii Sovietice la Dunărea maritimă în timpul Conferinței de la București (21 octombrie – 21 decembrie 1940)*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom II, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 1999.

⁸⁸ Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar – Aliat – Ocupant, 1940 – 1948*, vol. I, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996.

⁸⁹ Ștefan Stanciu, *România și Comisia Europeană a Dunării. Diplomatie. Suveranitate. Cooperare Internațională*, Editura PAX AURA MUNDI, Galați, 2002.

⁹⁰ Arthur Tuluș, *Problema Dunării la Conferința de la Paris și în perioada imediat următoare*, în “*Analele Universității Dunărea de Jos Galați*”, Seria 19, Istorie, Tom VII, Galați, 2008; Idem, *Cereri și intenții interbelice de aderare ale unor state la Comisia Europeană a Dunării*, în “*Analele Universității Dunărea de Jos Galați*”, Seria 19, Istorie, Tom VIII, Galați, 2009.

⁹¹ Lt. M. Drăghicescu, *Istoricul principalelor puncte pe Dunăre de la Gura Tisei până la mare și pe coastele mării de la Varna la Odessa*, București, 1943.

⁹² M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, Atelierele Grafice I.V. Socecu, București, 1904.

⁹³ Andreea Atanasiu, *Dobrogea sub administrație otomană. Constanța și Tulcea – Studiu de caz*, în „*Dobrogea 1878-2008. Orizonturi Deschise de Mandatul European*”, (coord. Valentin Ciorbea), Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.

⁹⁴ Luca Ionescu, *Județul Tulcea – Dare de seamă prezentată Consiliului Județean*, București, 1904.

⁹⁵ I. Colcer, V. Măgureanu, *op. cit.*; apud M.D. Ionescu, *Dobrogea în pragul al XX-lea. Geografia matematică, Fizică, Politică, Economică și Militară*, București, Atelierele Grafice I.V. Socecu, 1904.

⁹⁶ L. Băbulescu, Gh. Canja, E. Galser, *Contribuții la studiul istoriei regimului internațional de navigație pe Dunăre*, Editura Științifică, București, 1957.

⁹⁷ Dimitrie S. Nenițescu, *Dunărea și Dreptul Internațional Public*, Tipografia lucrătorilor asociați Marinescu și Șerban, București, 1903, p. 10-28; www.dacoromanica.ro/ accesat 18.02.2014.

⁹⁸ ****La Commission Européenne Du Danube Et Son Oeuvre De 1856 À 1931*, Imprimerie Nationale, Paris, 1931.

⁹⁹ *** *Hartley. A Biography Of Sir Charles Hartley, Civil Engineer (1825-1915). The Father of the Danube*, Volume one and two, The Edwin Mellen Press, 1989.

Constantin Bondar, Virginia Dima, Eugenia Iacovici Lungu, în monografia dedicată oraşului Sulina analizează problemele zonei portului Tulcea¹⁰⁰.

Preocupaţi de situaţia căilor de comunicaţie (rutiere şi fluviale) au fost profesorii Valentin Ciorbea şi Constantin Ardeleanu, din aceste studii reiese situaţia deficitară a în care se afla judeţul Tulcea la acest capitol.

Constantin Ardeleanu constata faptul că oraşul Tulcea: „*servise, pe Dunăre, ca punct intermediar în drumul navelor de la - Brăila - Galaţi - Sulina, însă în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea se făcea trecerea la navigaţia cu aburi, iar cele mai multe vapoare deja nu mai opreau la Tulcea*”¹⁰¹.

Pe lângă aceste impedimente, mai exista unul legat de navigaţia pe Dunăre, navigaţie care se închidea oficial între 15 noiembrie şi 1 martie a fiecărui an.

În completarea activităţii portului Tulcea vine Constantin A. Cristofor, cu lucrarea sa “*Monografia judeţului Tulcea*” realizată în anul 1938, în care prezintă mişcarea mărfurilor exportate prin portul Tulcea în perioada anilor 1930-1936¹⁰².

La aceste lucrări s-au adăugat „*Buletinele Camerei de Comerţ şi Industrie Tulcea*”, şi toate documentele din fondurile de arhivă care ne prezintă în detaliu mişcarea portului Tulcea în perioada analizată¹⁰³.

În ceea ce priveşte izvoarele de arhivă, trebuie precizat faptul că, pentru perioada 1878-1897 sursele lipsesc complet, de aceea, ne-am rezumat la puţinele studii ce abordau această temă. Pentru perioada 1898-1926 se păstrează informaţii legate de corespondenţa privind romanizări de nave, ordine sau circulare cu privire la siguranţa navigaţiei şi prevenirea accidentelor, liste cu nave aflate la iernat.

După anul 1927, situaţia se schimbă, sursele ne ajută să reconstituim mişcarea de trafic a portului Tulcea, pe luni şi pe ani, să constatăm activitatea portului Tulcea.

Capitolul V intitulat „*Portul Tulcea perioada 1940-1948*” continuă în primul subcapitol analiza *Regimului de navigaţie pe Dunăre după izbucnirea celui de-al doilea Război Mondial*, în subcapitolul al doilea se prezintă *Situaţia portului Tulcea în timpul celui*

¹⁰⁰ Constantin Bondar, Virginia Dima, Eugenia Iacovici Lungu, *Sulina. Monografie*, Volum I, Editura Rawex Coms S.R.L., Bucureşti, 2010.

¹⁰¹ Constantin Ardeleanu, *op. cit.*, p. 24.

¹⁰² Const. A. Cristofor, *Monografia Judeţului Tulcea (manuscris)*, 1938, p. 100.

¹⁰³ *Buletinul Camerei de Comerţ şi Industrie Tulcea*, Anul II, Nr. 12, martie 1911.

de-al Doilea Război Mondial. Traficul navelor și pierderile materiale, în cel de-al treilea regăsim Situația forței de muncă din portul Tulcea.

Interes pentru subiectul legat de regimul de navigație pe Dunăre după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial au manifestat Arthur Tuluș¹⁰⁴, Constantin Hlihor¹⁰⁵ și Carmen Atanasiu¹⁰⁶, analizând momentul încetării ostilităților ca urmare a acceptării armistițiului oferit de Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii și urmările acestuia.

Ion Alexandrescu prezintă în studiul său „*Convenția*” încheiată la 16 ianuarie 1945 între guvernele român și sovietic, în care erau prevăzute planul livrărilor, a cantităților și calității mărfurilor ce trebuiau transmise Uniunii Sovietice în decurs de șase ani, în valoare de 50 milioane dolari anual, precum și prețul acestora¹⁰⁷.

Carmen Atanasiu precizează faptul că „*între anii 1945-1952 au fost construite în România 16 societăți mixte sovieto-române, între care Sovrompetrol, Tars - Transporturi aeriene româno-sovietice, Sovrombanc, Sovromcărbune, Sovrommetal, Sovromgaz, Sovromtractor, Sovromchim, SovromConstrucția, Sovromutilaj petrolifer, Sovromnaval (august 1952), consecințele colaborării româno-sovietică în cadrul Sovromtransport, fiind acelea că toate porturile României, fără excepție, au avut de suferit*”¹⁰⁸.

Subcapitolul 2 - *Situația portului Tulcea în timpul celui de-al doilea Război Mondial. Traficul navelor și pierderile materiale* cât și 3 - *Situația forței de muncă din portul Tulcea*, se bazează exclusiv pe analiza documentelor de arhivă, *Fondul Căpitănia portului Tulcea, Fondul Vama Tulcea*. Din sursele de arhivă analizate constatăm preocupările pe care le aveau autoritățile portuare locale pentru dezvoltarea și extinderea portului. Extindere impusă de traficul intens desfășurat în port care, de cele mai multe ori, nu putea fi ținut sub control, problemele muncitorilor din port și faptul că, muncitorii nu ezitau să-și exprime

¹⁰⁴ Arthur Tuluș, *România și neutralizarea Dunării (septembrie 1939-iunie 1940)*, în „Analele Universității Dunărea de Jos Galați”, Seria 19, Istorie, Tom VI, Galați, 2007; *Dunărea maritimă între Aranjamentul de la Sinaia și Acordul de la Belgrad (1938-1948)*, Editura Galați University Press, Galați, 2008; *Cereri și intenții interbelice de aderare ale unor state la Comisia Europeană a Dunării*, în „Analele Universității Dunărea de Jos Galați”, Seria 19, Istorie, Tom VIII, Galați, 2009; *România și neutralizarea Dunării (septembrie 1939-iunie 1940)*, în „Analele Universității Dunărea de Jos Galați”, Seria 19, Istorie, Tom VI, Galați, 2007.

¹⁰⁵ Constantin Hlihor, *Armata Roșie în România. Adversar – Aliat – Ocupant, 1940 – 1948*, volum I, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996, p. 35.

¹⁰⁶ Carmen Atanasiu, *Navigația fluvială română în perioada 23 august 1944 – 1954*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, Tom IV, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 2001, p. 116.

¹⁰⁷ Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945 - 1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 38.

¹⁰⁸ Carmen Atanasiu, *op. cit.*, p. 128.

nemulțumirile în scris, amenințând chiar, cu refuzul de a mai presta servicii în port, dacă nemulțumirile denunțate nu vor fi rezolvate.

Declanșarea celui de-al doilea Război Mondial și evenimentele petrecute la nivel național, în perioada anilor 1940-1944, au impus pe plan local, luarea măsurilor de siguranță pentru protecția populației orașului Tulcea și pentru protejarea infrastructurii portuare.

Astfel, în porturile din zona nord dobrogiană s-au impus măsuri împotriva atacurilor prin surprindere. Cu toate acestea porturile suferă o serie de pierderi materiale, de la lenjerie de pat până la diverse materiale ce au fost găsite pe navele aparținând Societăților de transport fluvial sau persoanelor particulare.

Aceleași surse confirmă faptul că, indiferent de evenimentele declanșate la nivel național cu efecte la nivel local, portul Tulcea își continuă activitatea comercială, justificate prin situațiile statistice întocmite de către Căpitănia Portului Tulcea.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE

I.1. ARHIVE

Serviciul Județean Tulcea al Arhivelor Naționale, Tulcea, Fonduri:

1. *Fondul Prefectura Județului Tulcea, Serviciul administrativ*
2. *Fondul Tribunalul județului Tulcea, acte autentice.*
3. *Fondul Căpitănia Portului Tulcea*
4. *Fondul Primăria Orașului Tulcea, Serviciul administrativ, Serviciul Secretariat, Serviciul Tehnic*
5. *Fondul Consilieratul Agricol Tulcea*
6. *Fondul Tribunalului Județului Tulcea*
7. *Fondul Camerei de Comerț și Industrie Tulcea*
8. *Fondul Vama Tulcea*
9. *Fondul Partidului Comunist Român, Comitetul Județean Tulcea*

Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale, Constanța, Fonduri :

1. *Fondul Inspectoratul General Administrativ Constanța.*

I. 2. PERIODICE (ziare, reviste și publicații de istorie)

1. *Anuarul Liceului Principele Carol din Tulcea* pe anii școlari 1918-1919; 1919-1920 și 1920-1921, Tulcea, Tipografia Dobrogea, 1921.
2. *Buletinul Camerei de Comerț și Industrie Tulcea*, între anii 1909-1936.
3. *Buletinul Comunal Tulcea (Organ Oficial al Orașului)*, Anul V, Nr. 8, 1 iulie 1936.
4. *Buletinul Oficial al Camerei de Comerț și Industrie Tulcea*, Anul XXVII, Nr. 2, Tipografia Moderna, Tulcea, 1937.
5. *Buletinul Oficial al Județului Tulcea*, iulie 1948.
6. *Pressa*, XI, Nr. 256, 19 noiembrie 1878.
7. *Pressa*, XI, nr. 225, 11 octombrie 1878.
8. *Dobrogea Jună*, An XVI, Nr. 121 din 5 iunie 1921.
9. *Lupta*, Tulcea, XXIV, Nr. 49, 6 decembrie 1936.
10. *Viitorul*, XXVIII, Nr. 8546, 1936.
11. *Viitorul*, Nr. 8994, 1938.

II. DOCUMENTE EDITE

1. *** *Călători străini despre Țările Române*, vol. VIII, Editura Academiei Române, București.
2. *** *Călători Străini despre Țările Române*, Volum X, Partea I, Editura Academiei Române, București, 2000.
3. *** *Călători Străini despre Țările Române*, Volum X, Partea a II-a, Editura Academiei Române, București, 2000.
4. *** *Călători Străini despre Țările Române în Secolul al XIX-lea*, Serie Nouă, Volum I, Editura Academiei Române, București, 2004.
5. *** *Călători Străini despre Țările Române în Secolul al XIX-lea*, Serie Nouă, Volum II, Editura Academiei Române, București, 2005.

III. INSTRUMENTE DE LUCRU

6. *** *Enciclopedia României*, volum II, *Țara Românească*, Imprimeria Națională, București, 1939.
7. *** *Enciclopedia de Istorie a României*, Ediția a III-a, Editura Meronia, București, 2000.
8. *** *Ghid turistic al județului Tulcea*, Editura cartografică S.C. Shubert & Franzke S.R.L., Cluj Napoca, 2011.
9. *** *Istoria Românilor*, volum VIII, București, Editura Enciclopedică, 2003.
10. *** *Indicatorul industriei românești*, București, 1925.
11. *** *La Commission Europeenne Du Danube et Son Oeuvre de 1856 a 1931*, Imprimerie Nationale, Paris, 1931.
12. *** *Marele Dicționar Geografic al României*, volum V, Editura Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1902.
13. *** *Monografia Camerei de Comerț și Industrie Circa XI Tulcea*, Tulcea, 1928.
14. *** *Raport statistic de mișcarea porturilor României și efectivul vaselor marinei comerciale pe anul 1931. Monografia Porturilor*, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului Imprimeria Centrală, București, 1932.

IV. LUCRĂRI GENERALE

1. ALEXANDRESCU, Ion, *Economia României în primii ani postbelici (1945 - 1947)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.
2. ATANASIU, V., *România în primul război mondial*, Editura militară, București, 1979.
3. BRĂTIANU, Traian, *Politică și Societate în Dobrogea*, Constanța, Editura Fundației „Andrei Șaguna”, 2010.
4. CIORTAN, Romeo, *Porturi maritime și fluviale*, Editura Tehnică, București, 1984.
5. CIOROIU, Constantin, *Călători la Pontul Euxin*, București, 1984.
6. CIORBEA, Valentin, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944*, Editura Ex-Ponto Constanța, 2005.

7. Coordonator CIORBEA, Valentin, *Studii istorice dobrogene*, Editura „Ovidius” University Press, Constanța, 2003.
8. Coordonator CIORBEA, Valentin, *Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.
9. COJOC, Marian, *De la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945 - 1957)*, Editura Muntenia&Leda, Constanța, 2001.
10. IDEM, *Octombrie 1944 în ținutul dintre Dunăre și Mare. Noi documente privind ocupația sovietică*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, Tom III/2, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2000.
11. IDEM, *Dobrogea în rapoartele diplomației europene. Considerații geostrategice (1877-1879)*, în „Anuarul Muzeului Marinei Militare Române”, Tom II, 1999, Editura Campaniei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2000.
12. IDEM, *Repere cu semnificație geostrategică în ținutul românesc dintre Dunăre și mare după al doilea război mondial*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, Tom IV, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 2001.
13. IDEM, *Repere economico-sociale în Dobrogea primelor decenii postbelice*, în „Studii Istorice Dobrogene”, coord. Valentin Ciorbea, Editura Ovidius University Press, Constanța, 2003.
14. COLCER, Iosif; MĂGUREANU, Viorel, *File din Istoria Dobrogei*, Inspectoratul Pentru Cultură Al Județului Tulcea, Tulcea, 1998.
15. COTET, Petru; POPOVICI, Ion; SIMION, Gavrilă, *Ghid turistic al județului Tulcea*, București, 1975.
16. CULEA, Apostol; D., *Dobrogea*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.
17. DĂNESCU, Grigore Gr., *Dicționarul Geografic, Statistic și Istoric al Județului Tulcea*, Editura Stabilimentul Grafic I. V. Socecu, București, 1896.
18. GIURESCU, Constantin C., *Formarea poporului român*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1973.
19. GHINEA, Dan, *Enciclopedia Geografică a României*, Ediția a III-a revăzută și adăugită, Editura Enciclopedică, București, 2002.
20. IONESCU, M. D., *Dobrogea în pragul veacului al XX-lea*, Atelierele Grafice I. V. Socecu, București, 1904.

21. NETZHAMMER, Raymond, *Arhiepiscop în România*, Buzău, Atelierul Tipografic Catolic, 1994.
22. RĂDULESCU, Adrian; BITOLEANU, Ion, *Istoria Dobrogei*, Editura Ex-Ponto, Constanța, 1998.
23. STĂNESCU, Adrian, LASCU, Stoica, *Mărturii documentare privind ocupația puterilor centrale în Dobrogea (1916-1918)*, în "Pontica" , Tom XVII, MINA Constanța, 1984.

V. LUCRĂRI SPECIALE

1. ALBOTĂ, Mihai, *Istoria învățământului tulcean de la începuturi până în anul 2007*, Editura Școala XXI Tulcea, 2008.
2. ANTIPA, Grigore, *Studii asupra pescăriilor din România*, Imprimeria Statului, București, 1895.
3. IDEM, *Exploatarea în regie a pescăriilor statului*, Imprimeria Statului, București, 1905.
4. IDEM, *Pescăriile statului din Tulcea*, Imprimeriile Independența, București, 1911.
5. IDEM, *Dunărea și problemele ei științifice, economice și politice*, Academia Română, București, 1921.
6. ARDELEANU, Constantin, *Rolul portului Tulcea în comerțul exterior al României moderne (1878-1914)*, în "Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș", Editura Istros, Brăila, 2012.
7. IDEM, *Comerțul exterior și navigația la Dunărea de Jos. Serii statistice (1881-1900)*, Editura Europolis, Galați, 2008.
8. IDEM, *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*, Editura Istros, Brăila, 2008.
9. ARITON, Nicolae. C., *Tulcea, la 1870. Povestea adevărată a lui Nifon Bălășescu, Ismail Bey și Charles Hartley*, Tulcea, 2012.
10. ATANASIU, Andreea, *Dobrogea sub administrația otomană. Constanța și Tulcea – studiu de caz*, în „Dobrogea 1878-2008”, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.

11. ATANASIU, Carmen., *Navigația fluvială română în perioada 23 august 1944 – 1954*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom IV, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 2001.
12. AUREL, Ion, *Politica Uniunii Sovietice la Dunărea maritimă în timpul Conferinței de la București (21 octombrie – 21 decembrie 1940)*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom II, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 1999.
13. BABULESCU, L., CANJA, Gh., GALSA, E., *Contribuții la studiul istoriei regimului internațional de navigație pe Dunăre*, Editura Științifică, București, 1957.
14. BAUMANN, Victor, Henrich, *Schiță privind evoluția istorică a teritoriului actual al municipiului Tulcea*, în „*Steaua Dobrogei*”, V, Nr.1-4 (17-20), decembrie 2003.
15. IDEM, *Noi mărturii istorice dintr-un sondaj arheologic*, în „*Peuce IV*”, Tulcea, 1976.
16. IDEM, *Sângele martirilor*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2004.
17. BAUMANN, Victor, Henrich, PETROV, Raluca, FRANGA, Elena , *Instituția prefectului – Județul Tulcea, trecut și prezent*, Editura Celebris, Constanța, 2012.
18. BARDU, Nistor, *Din istoria învățământului dobrogean. Învățământul profesional în perioada interbelică*, în „*Colegiul Pedagogic Constantin Brătescu. Valori ale civilizației românești în Dobrogea*”, Constanța, 1993.
19. BART, Jean, (Eugeniu Botez), *Cum se dezleagă chestiunea Dunării?*, Chișinău, 1918.
20. IDEM, *Cartea Dunărei*, Biblioteca Ligii Navale, București, 1933.
21. BARONUL D'HOGGUER, *Informații asupra Dobrogei. Starea ei de astăzi. Resursele sale și viitorul ei*, Editura Librăriei Socec & Comp. 7, București, 1879.
22. BĂICOIANU, C., I., *Dunărea privire istorică economică și politică*, Tipografia Eminescu Institutul de Arte Grafice, București, 1915.
23. BONDAR, Constantin, Dima, Virginia, Iacovici, Lungu, Eugenia, *Sulina. Monografie*, Volum I, Editura Rawex Coms S.R.L., București, 2010.
24. BORANDĂ, Georgeta, *Porturi dobrogene. Scurt istoric*, în „*Analele Dobrogei*”, III, Nr.1, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.
25. BORDEIU, Puiu, *Crearea primelor structuri legionare în Dobrogea (1932-1933)*, în „*Studii Istorice Dobrogene*”, coord. Valentin Ciorbea, Ovidius University Press, Constanța, 2003, p. 372-383.

26. BULGARU, Dresca, M., M., Alexandrescu, *Aspecte ale vieții economice din porturile și schelele Dobrogei în secolele XVI-XVIII*, în „Peuce 2”, S. V., Tulcea, 1971.
27. CIOBANU, Radu, Ștefan, *Genovezii și rolul lor în Dobrogea în secolul XIV*, în „Pontica”, nr. 2, Muzeul de arheologie Constanța, 1969.
28. CIOCOIU, Mădălina, Ștefan Borș, *o epocă, un destin*, în “Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș”, Editura Istros, Brăila, 2012.
29. CORHAN, Aurora, *De la Aegyssus la Tulcea*, în „Brătescu. Buletin de informație și cultură geografică. Studii, Cercetări, Comunicări”, An 1, Nr. 1, Tipărit de S.C. Tipo-Media S.R.L., Tulcea, decembrie 2005.
30. COTOVU, Brutus, *Însemnări pe timpul refugiului*, în „Analele Dobrogei”, X, fasc. 1-12, 1929.
31. CRISTOFOR, Const., A., *Monografia Județului Tulcea (manuscris)*, Tulcea, 1938, Biblioteca ICEM Tulcea.
32. CUȚUI, Alexandrina, *Catedrala „Sf. Nicolae” din Tulcea – mărturii istorice*, în „Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș”, Editura Istros, Brăila, 2012.
33. DAȘCOVICIU, N., *Regimul Dunării și al strâmtorilor în ultimele două decenii*, Iași, Tipografia Al. Terek, 1943.
34. DRĂGHICESCU, M., Lt., *Istoricul principalelor puncte pe Dunăre de la Gura Tisei până la mare și pe coastele mării de la Varna la Odessa*, București, 1943.
35. DIMA, Virginia, MUNTEANU, Aurel, *Liceul Spiru C. Haret Tulcea 100 ani (1883-1983)*, Editura Sport-Turism, București, 1983.
36. DUMITRAȘCU, Gheorghe, *Dezvoltarea economică a Dobrogei până la 1878 și problema apariției proletariatului*, în “Revista de Istorie”, Tomul 31, Nr. 6, Editura Academiei, 1978.
37. IDEM, *Contribuții la istoria Dobrogei (1932-1938). Organizațiile județene Tulcea și Constanța ale Partidului Țărănist Radical*, în „Comunicări de Istorie a Dobrogei 2”, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1983.
38. DUMITRAȘCU, Gheorghe, GHEORGHE, Lavinia-Dacia, *Trei documente privind situația Dobrogei la 1878*, în „Dobrogea 1878-2008. Orizonturi deschise de mandatul european”, Editura Ex Ponto, Constanța, 2008.
39. FLAUT, Daniel, *Situația pieței Tulcea în anul 1944 în rapoartele Băncii Naționale a României*, în “Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș”, Editura Istros, Brăila, 2012.

40. GĂVENEA, Constantin, *Amintiri și imagini din Tulcea de odinioară*, Editura Școala XXI, Tulcea, 2004.
41. GIURCĂ, Ion, *Dunărea în geopolitica puterilor europene în epoca modernă*, în „*Anuarul Marinei Militare*”, Tom IV, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2001.
42. GOGEANU, Paul, *Dunărea în relațiile internaționale*, Editura Științifică, București, 1970.
43. GRECEANU, N., *Comisia Europeană a Dunării și Gurile Dunării*, Marvan S.A.R., București, 1938.
44. *** Hartley. *A Biography Of Sir Charles Hartley, Civil Engineer (1825-1915). The Father of the Danube*, Volume one and two, The Edwin Mellen Press, 1989.
45. HLIHOR, Constantin , *Armata Roșie în România. Adversar – Aliat – Ocupant, 1940 – 1948*, vol. I, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, București, 1996.
46. ION, Sorin, Nicolae, *Civilizația greacă și biserica „Buna Vestire” din Tulcea*, în „*Îndrumător Pastoral*”, Anul V, Nr. 5, Episcopia Tulcii, Tulcea, 2013.
47. IONESCU, Luca , *Județul Tulcea – Dare de seamă prezentată Consiliului Județean Tulcea*, București, 1904.
48. Ioniță I., Gh., *Retrospective revoluționare tulcene (secvențe din cronica unor memorabile lupte trecute)*, în „*Peuce IV*”, S. V., Muzeul Delta Dunării, Tulcea, 1973-1975.
49. LASCA, Mădălina, „*Hai să râdem! Debutul presei de divertisment la Tulcea*”, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros, Brăila, 2012.
50. LASCU, Stoica, *Politica și politicienii la Tulcea în perioada modernă. Documentar*, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros, Brăila, 2012.
51. IDEM, *Contribuții la cunoașterea mișcării muncitorești dobrogene. Aspecte ale activității organizațiilor Social-Democrate în Perioada Interbelică*, în „*Comunicări de Istorie a Dobrogei 2*”, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Constanța, 1983.
52. IDEM, *Presa dobrogeană și idealul unității naționale românești*, în “*Revista muzeelor și monumentelor*”, nr. 9-10, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, București, 1989.
53. IDEM, *Mărturii de epocă privind istoria Dobrogei (1878-1947. Vol. I (1878-1916*, Biblioteca Tomitana II, MINA Constanța, 1999.

54. IDEM, *Din istoricul industriei românești interbelice. Principalele componente ale ramurilor de profil din Dobrogea (I)*, în „Pontica”, XIX, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, 1986.
55. IDEM, *Din istoricul industriei românești interbelice. Principalele componente ale ramurilor de profil din Dobrogea (II)*, în „Pontica”, XX, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie, 1987.
56. LIMONA, Răzvan, *Populația Dobrogei în perioada interbelică*, Editura Semănătorul – Editura on-line Semănătorul, Tulcea, 2009.
57. MARIN, Haralambie, CUCULIS, Grigore, MUNTEANU, Aurel, *Raionul Tulcea – Ghid Turistic Monografic (manuscris)*, Tulcea, 6 decembrie 1958.
58. MARINACHE, Mihai, MARINACHE, Ioana, <<Steaua Dobrogei>> *Încercare de reconstituire monografică*, Editura Harvia, Tulcea, 2007.
59. IDEM, *Însemnări privind presa pedagogică tulceană*, în “Foaie de vernisaj”, M. I. A. Tulcea, 14 Noiembrie 2009.
60. MANOLESCU, P., *Istoricul reglementărilor navigațiunii pe Dunăre*, București, 1941.
61. MATEESCU, Tudor, *Construcții navale la Tulcea înainte de 1877*, în “Peuce”, IX, Tulcea, 1984.
62. IDEM, *Biserica ortodoxă din Dobrogea în timpul stăpânirii otomane (1417-1877)*, în „Monumente istorice și izvoare creștine”, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1987.
63. MĂNUCU-ADAMEȘTEANU, Gheorghe, *Raport final asupra locuirii medievale timpurii de la Aegyssus - Tulcea (sec. X-XV)*, în „Peuce”, XI, Tulcea, 1995.
64. MILIAM, Mihai, *Societatea Avântul la Tulcea*, în „Steaua Dobrogei”, an 8, nr. 27-30, Editura Harvia, Tulcea, octombrie 2006.
65. MÎNDRU, Dumitra, *Preocupări Culturale în Publicații Dobrogene din Perioada Interbelică*, în „Comunicări de Istorie a Dobrogei 2”, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1983.
66. MUNTEANU, Aurel, *Tulcea*, Editura Sport-Turism, București, 1975.
67. NENIȚESCU, Dimitrie, S., *Dunărea și Dreptul Internațional Public*, Tipografia lucrătorilor asociați Marinescu și Șerban, București, 1903.
68. POSTELNICU, Valentina, *Tulcea de altădată*, Editura Harvia, Tulcea, 2002.

69. IDEM, *Societăți, Asociații, Cercuri Culturale Tulcene în perioada 1918-1944*, în „*Steaua Dobrogei*”, nr. 1, martie 1999.
70. IDEM, *Tulcea în documente de arhivă*, Editura Ex-Ponto, Constanța, 2006.
71. IDEM, *Monumentele Eroilor Tulcenii*, Editura Harvia, Tulcea, 2003.
72. PETRU, Maria; SÂRBU, Marian, *Considerații privind restabilirea suveranității statelor riverane Dunării în urma Aranjamentului suplimentar de la Sinaia (august 1938) și a Acordului suplimentar de la București (1939)*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom II, Editura Companiei Naționale Maritime Constanța SA, Constanța, 1999.
73. RÂȘNOVEANU, Ion , *Progresele economice ale Dobrogei la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Române*”, Tom VIII, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor maritime Constanța S A, Constanța, 2005.
74. SÂRBU, Marian, *Considerații geoeconomice privind importanța Dunării și Mării Negre pentru România*, în „*Anuarul Muzeului Marinei Militare*”, Tom VIII, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța SA, Constanța, 2005.
75. STANCIU, Ștefan, *România și Comisia Europeană a Dunării. Diplomatie. Suveranitate*. Cooperare Internațională, Editura PAX AURA MUNDI, Galați, 2002.
76. STANCIU, Marin, *Aspecte economice și social-politice dobrogene din anii 1918-1920*, în „*Comunicări de Istorie a Dobrogei*”, Constanța, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, 1980.
77. STANCIU, Gh., *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
78. STĂNICĂ, Aurel, *Tulcea. Un centru economic la Dunărea de Jos în secolul al XVI-lea*, în „*Peuce*”, S. N., (XV), Tulcea, 2004.
79. ȘEITAN, Octav, O., *Date statistice: (1928 – 1931), județul Constanța, Caliacra, Durostor și Tulcea*, Tipografia lucrătorilor asociați, Constanța.
80. ȘERBAN, C., ȘERBAN, Viorica, *Rolul economic și politico-militar al orașelor din Dobrogea de Nord în secolele XVI-XVIII*, în „*Peuce II*”, Serie Veche, Tulcea, 1971.
81. ȘOPOV, Dumitru, *Viața culturală a românilor din Dobrogea până la 1878*, în „*Steaua Dobrogei*”, nr. 2, Editura Harvia, Tulcea, iunie 1999.

82. TULUȘ, Arthur, *Problema Dunării la Conferința de Pace de la Paris și în perioada imediat următoare*, în „*Analele Universității Dunărea de Jos Galați*”, Seria 19, Istorie, Tom, VII, Galați, 2008.
83. IDEM, *Cereri și intenții interbelice de aderare ale unor state la Comisia Europeană a Dunării*, în „*Analele Universității Dunărea de Jos Galați*”, Seria 19, Istorie, Tom VIII, Galați, 2009.
84. IDEM, *România și neutralizarea Dunării (septembrie 1939-iunie 1940)*, în „*Analele Universității Dunărea de Jos Galați*”, Seria 19, Istorie, Tom VI, Galați, 2007.
85. VASILESCU, C., Grigore, *Dunărea internațională și transporturile*, Institutul Național Român pentru Studiul Amenajării și Folosirii Izvoarelor de Energie, București, 1931.
86. VIZAUER, Lavinia, *Recuperarea memoriei orașului Tulcea prin documente de arhivă și imagini – vechi și nou*, în „*Tulcea 1878-1948: memoria unui oraș*”, Editura Istros, Brăila, 2012.
87. VOICU, T., COTOVU, B., CONSTANTINESCU, P., *Monografia orașului Tulcea*, Tulcea, 1928.
88. VULCAN, Petru, *Albumul Național al Dobrogei 1866-1877-1906*, Tipografia regală, Piața Palatului Regal, București, 1906.
89. ZAHARIA, Petru, *100 de ani de presă tulceană. 1879 – 1979*, Muzeul Delta Dunării, Supliment „*Peuce*”, Tulcea, 1979.
90. IDEM, *Biblioteca Clubului Socialist din Tulcea*, în „*Comunicări de Istorie a Dobrogei*”, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța, Constanța, 1980.
91. ZAHARIA, Petru, GHERASIM, Lenuța, *Situația economică a județului Tulcea în anii 1878-1916*, în „*Pontica*”, IX, MINA Constanța, 1984.
92. ZAMFIR, Dumitru, Constantin, GEORGESCU, Octavian, *Presa dobrogeană. Bibliografie comentată și adnotată*, Constanța, 1985.

VI. SURSE WEB

93. www.dacoromanica.ro
94. www.digibuc.ro